

PROF. DR. ŞİNASI TEKİN İLE ANILAR VE YAZIŞMALAR**Serkan ŞEN*****Özet**

Prof. Dr. Şinasi TEKİN, Türklük bilimi alanı içine giren hemen hemen her konuda bilgi sahibi olan ender bilim adamlarından biridir. Bu yazı ölümünün onuncu yıl dönümünde Prof. Dr. Şinasi TEKİN'i anmak ve onu unutturmamak için yazılmıştır.

Prof. Dr. Şinasi TEKİN ile Serkan ŞEN arasındaki beş yazışmayı içeren yazı sayesinde, Şinasi TEKİN'in genç bilim adamlarının çalışmalarına gösterdiği ilgi, onların çalışmalarına verdiği destek ve TEKİN'in bilimsel anlayışı dikkatlere sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Prof. Dr. Şinasi TEKİN, Türklük bilimi, tez çalışmaları, yazışmalar.

MEMORIES AND CORRESPONDENCES WITH ŞİNASI TEKİN**Abstract**

Prof. Dr. Şinasi TEKİN is one of precious scholars who has information about almost all topic in Turcology. This article was written to memorialize and not to be forgotten Prof. Dr. Şinasi TEKİN in his tenth death anniversary.

On account of this article that includes five correspondences with Prof. Dr.Şinasi TEKİN and Serkan ŞEN, it is presented to the attention his interest to studies of young scholars, support to their studies and Tekin's scientific understanding.

Keywords: Prof. Dr. Şinasi TEKİN, Turcology, thesis study, correspondences

• Bir Tezin Öyküsü ve Prof. Dr. Şinasi TEKİN ile Anılar:

Bundan on sene önceydi. Dostları ve öğrencileri Prof. Dr. Şinasi TEKİN'in yetmişinci yaşını kutlamak için ona bir armağan kitabı hazırlığı içindeydiler. Çalışmanın Eylül sonuna dek, izin bitimi Amerika'ya dönmeden önce merasimle Hocaya takdimi düşünülüyordu. O kitapta benim de yazım yayımlanacaktı. Merasimin yapılacağı tarihin tarafıma bildirilmesini dört gözle bekliyordum. Karadeniz'in karamsar Eylül ortası sabahlarının birinde telefonum çaldı. Arayan Şinasi Bey'in yengesiydi. Titreyen sesiyle bir merasim haberi verdi. Lakin bu haber, Hocamızın cenazesi içindi ve çok anıydı. Armağan olarak düşünülen kitap, anı kitabı şeklinde basılmak zorunda kaldı.

“Şinasi TEKİN'in Anısına Uygurlardan Osmanlıya” adını taşıyan bu çalışmada muhterem eşleri Gönül ALPAY TEKİN, onunla geçirdiği bir ömrü anlatırken kocasının yardımseverliği ile ilgili şunları söyler:

---

* Doç. Dr.; Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Dili ABD, serkansen@omu.edu.tr.

...Kendisiyle mektuplaşan üniversitedeki gençlerimize e-mail ile uzun uzun bilgiler aktardığını, sordukları sorulara üşenmeden ve neme lazım demeden uzun bilimsel cevaplar verdiğini biliyorum. Türkiye'nin şartları içinde kendini yetiştirmeye çalışan ve tabii olarak birçok eksiklikleri olan genç meslektaşlarına asla yukarıdan bakmadığını, daima en iyimser tavrıyla hepsinin elinden tutmak için parçalandığını çok yakından izliyorum...

Yukarıda zikredilen “genç meslektaşlar”dan birisi olarak, Şinasi Bey’le yazışmalarımızın bir kısmı hâlâ bilgisayarımda kayıtlıdır. Bu iletilerden örnekler ilgilileriyle paylaşılacaktır. Ancak öncesinde, Şinasi TEKİN Hocamla tanışmamızdan ve onunla olan hatıralarımdan bahsetmek isterim:

2000 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesinde Eski Türk Dili Bilim Dalı araştırma görevlisi olarak yüksek lisans eğitimine başlarken nelerle karşılaşabileceğim hususunda hiçbir fikrim yoktu. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı bünyesinde bulunan Eski Türk Dili Bilim Dalının başında Yeni Türk Dili doktoralı, o sırada emekliliği yaklaşmış olan Yrd. Doç. Dr. Mehmet GECE bulunmakta idi. Yüksek lisans eğitimimin ilk dönemini bitirdiğimde tez konumun belirlenmesi gerekiyordu. Bir gün Mehmet GECE Bey beni odasına çağırdı ve kendisinin emekliliği düşündüğünü, başka üniversitelerden Eski Türk Dili alanında uzmanlaşmış biriyle çalışmamın akademik geleceğim açısından daha faydalı olacağını ifade etti. Bunun üzerine danışmanlığımı kabul edebilecek hoca arayışına giriştim. Sonuçta o zaman doçent olan Ceval KAYA Hocamın kapısını çaldım. Ceval Bey, yüce gönüllülük göstererek durumumu anlayışla karşıladı. Talebime olumlu cevap verdi. Hatta tez konusu olarak “*Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*” başlığını önerip böyle bir tezin nasıl hazırlanacağını ana hatlarıyla tarif etti. Neşeyle Samsun’a döndüm. Tam işler yoluna girdi diyordum ki bu sefer de bağlı bulunduğum enstitünün yönetimi, başka bir üniversiteden bana danışman atanamayacağına hükmetti. Onlara göre enstitü bünyesinde Eski Türk Dili Bilim Dalı ve bu bilim dalının bir başkanı varken dışarıdan hocayla çalışmak abesti. Velhasıl derdimi kimseye anlatamadım. Resmî danışmanım Mehmet GECE tüm iyi niyetiyle, belirlediğim konuda devam edebileceğimi, Ceval Bey’in yönlendirmesiyle tezimi yürütebileceğimi ve kendisinin gerekli imzaları atabileceğini beyan etti. Sonuçta tezimin fiilî ve resmî danışmanlarının farklı olduğu sorunlu ve zorunlu bir sürecin içine girdim. Uygurca metin yayınlarını elde etmek bir sıkıntı, onları anlamak başka bir sıkıntı idi. Tarayacağım metinleri Türkiye’de özel kütüphaneler dışında ancak Türk Dil Kurumu veya Türk Tarih Kurumu kütüphanelerinde bulmak mümkündü. Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumuna göre alanımdaki kaynaklar açısından daha zengindi. Ancak orada da fotokopi sıkıntısı vardı. Sabah mesaisiyle beraber kurum kütüphanesine giriyor, gereken makaleleri belirliyor, sonra soluğu fotokopi servisinde alıyordum. Fotokopi memuru

günler süren bu uygulamadan sıkılmıştı. Camlı bölmenin ardından beni dövecekmiş gibi fırlattığı bakışlar hâlâ gözümün önündedir. Fotokopyi kendimizin çekebildiği Tarih Kurumunda aradığım kaynaklar tarihçilerin pek işine yaramadığından, onları paketinden ilk kez çıkarma işi genellikle bana düşüyordu. Üzerlerindeki tozun is hâlini aldığı paketleri açtıktan sonra heyecanla dergiye ya da kitaba dalıyordum. Bu sırada elimi istemsizce alnıma ya da suratıma sürüyor; sonuçta eski Türk filmlerindeki Arap bacılara dönüyordum. İşin kötüsü, hâlimi ancak lavaboya çıktığımda fark edebiliyordum. Bu durum birkaç kez tekrarlanınca kütüphane görevlilerinin bana sürekli gülümsemelerinin kibarlıklarından değil, görüntümden kaynaklandığını anladım. Kaynak sorununun yanında bir de yabancı dil sorunu vardı. Benim yabancı dilim İngilizce idi. Oysa Uygurca metin yayınlarının büyük çoğunluğu Almanca yapılmıştı. Belli ifadeleri Türkiye Türkçesine çevirirken işin içinden çıkamıyordum. Kendimce bir yol buldum. Almanca Bölümünün son sınıfında okuyan çalışkan öğrencilerden yardım alacaktım. Öğle yemekleri karşılığında bazı parçaları tercüme etmeleri için onlarla anlaştım. Fakat çeviriler bir tuhaftı. Benim verdiğim metinde geçen *frist* yani “melek” sözcüğü, “gelin” manasında karşıma çıkabiliyordu. Anladım ki ibareler Uygurca’dan Almanca’ya çevrilirken bir anlam kaybı yaşıyor; Almanca’dan Türkiye Türkçesine aktarılırken bu anlam kaybı daha da artıyordu. Bana Almanca öğrenmekten başka yol kalmamıştı. Ayrıca, Ceval Hoca’ya her an danışmam mümkün olmadığından işim daha da güçleşiyordu. Bu şartlar altında ileriye dönük endişelerim beni hayli kaygılandırmaktaydı. Yüksek lisansta bunları yaşıyorsam doktorada ne yapacaktım. Önümdeki zorluğu aşmak için kendimce bir çözüm ürettim. Enstitü yönetmeliği yurt içinde başka bir üniversitede eğitim almama müsaade etmiyordu. O hâlde ben de yurt dışında doktora yapma yolunu deneyebilirdim. Yabancı üniversitelerde çalışan Eski Türkçe uzmanlarına durumumu anlatan birer elektronik mektup yazdım. Onlara yurt dışında doktora yapma konusunda olmasa bile uzmanlık gerektiren bilimsel meselelerde kendilerine danışıp danışamayacağımı sordum. Pek çok bilim adamına gönderdiğim bu mektuba cevap veren birkaç kişiden birisi Prof. Dr. Şinasi TEKİN’di. Onun yardımsever yaklaşımı neticesinde başlayan iletişimimiz, Gönül Hanım’ın tarif ettiği çerçevede vefatına dek sürdü.

Şinasi Bey’in şahsıma gösterdiği ilgi, doğrusu özgüvenimi perçinlemişti. Onun değişik konulardaki sorularına verdiği cevaplar ufkumu alabildiğince genişletiyordu. Hoca, sorduklarımı en kısa zamanda yanıtlıyor; kesinlikle geçiştirmeyip meseleleri tüm yönleriyle ele alıyordu. Kendisiyle ilk yazışmalarımızı saklamayı maalesef akıl edemedim. Posta kutumu hafifletmek gibi basit bir nedenle o iletileri sildiğime hâlâ pişmanım.

Hocanın renkli bir üslubu vardı. Bu üslubu yazılarının toplandığı “*İştikakçının Köşesi*” kitabında tüm zenginliğiyle bulmak mümkündür. Makalelerini okuduğunuzda kelimedenden kültüre

yolculuklar yapar; bir lahza olsun ilim çizgisinden sapmazdınız. O, kelimelerle şakalaşan adamdı. Kitabını, eşinin ve çocuklarının yanında kedilerine ithaf edebilecek kadar nahifti. Kendisinden talep ettiğim kaynakları, Amerika'dan ücretini bizzat ödeyerek gönderecek ölçüde de cömert... Yazışmalarımız sırasında Şinasi Bey'in ağabeyinin Samsun'da yaşadığını öğrendim. Bir müddet sonra oda arkadaşım Mehmet Dursun ERDEM ile Hocanın ağabeyini evlerinde ziyaret etmeye başladık. Sohbetlerimizde Şinasi Bey'in Balıkesir'in Dursunbey ilçesinde geçen çocukluğundan, annesiz büyümenin zorluklarından, İstanbul'daki yatılı okul yıllarından konu açılırdı. Eğitilmiş bir kimse olan babalarının evlatlarını okutmak için gösterdiği çabadan bahsedilirdi.

Mevsim yaza dönmüştü. Bir haber aldık: Hocanın ağabeyi hastalanmış; yoğun bakıma kaldırılmıştı. Durumu ciddi idi. Vaziyeti öğrenen Şinasi Bey, bana Samsun'a geleceği haberini verdi. Hocayı ve oğlu Durali'yi karşıladık. Durali'nin bir adı da İbrahim'di. Hatta şimdi aklıma gelmeyen üçüncü bir adı daha vardı. Birlikte hastaneye geçtik. O zamanın şartlarında Samsun Sigorta Hastanesi bir hayli bakımsızdı. Ziyaret saatinin kalabalığına havanın sıcaklığı da eklenince bunaltıcı bir atmosfer oluşmuştu. Yoğun bakım ünitesine yalnızca Şinasi Bey girebildi. Biz Durali ile kantine çay içmeye gittik. Çaylarımızı yudumlarken Durali, Amerika ile Türkiye'yi karşılaştırıp hastane ortamını kastederek “*Amerika'da böyle şeyler olmaz*” diye yakındı. Çaylarımızı içip kalktık. Çıkışa doğru ilerliyorduk ki bir çocuk “Abi!” hitabıyla peşimizden seslendi. Arkamızı döndük. On üç on dört yaşlarında, giyiminden bende köylü olduğu izlenimi uyandıran bu çocuk, elinde Durali'nin cüzdanıyla bize doğru geliyordu. “*Cüzdanınızı unuttunuz*” diyerek elindekini uzattı. Cüzdanını alan Durali, yüzüme anlamlı bir şekilde bakarak “*Amerika'da böyle şeyler de olmaz*” dedi. O gün ben o köylü çocuğunun asaletinde bu milletin aydınlık geleceğine olan imanımı tazelemiştim. Hasta ziyaretinin ardından yemeğe geçtik. Hoca, yemek esnasında göstermelik kibarlıktan uzak, Anadolu insanı edasıyla karnını doyurmuş, bizi de Karadeniz pidesine bıçak çekme yükünden kurtarmıştı. Sohbetin bir yerinde benim İngilizce, Turkish yerine Turkic ifadesini kullanmama kızmış; *Turkic kullanımının bazı çevrelerce kültür mirasımızdan Türk'ü soyutlamak adına kasıtlı olarak tercih edildiğini* ifade etmişti. Şinasi Bey sadece Eski Türkçeyi bilmiyordu; Türkçenin gelişme ve yayılma alanlarının tamamına vâkıfti. Bana, eğer Uygurca metin çalışacaksam, *Çaştani Bey Masalı*'nı yeni bulgular ışığında değerlendirmemin uygun olacağı tavsiyesinde bulunmuştu. Ben o tavsiyeyi, ancak bu satırların kaleme alındığı günlerde bir öğrencim tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinin danışmanı olarak yerine getirebildim. Geç saatlere dek süren sohbetin ardından ertesi sabah Hocayı yolcu ettik.

Kitaplarını okuduğunuz, konferanslarını dinlediğiniz insanlar vardır. Onları yakından tanıdığınızda tılsımlarını yitirdiklerine şahit olursunuz. Takındıkları bilgelik maskesinin ardına nüfuz edebildiğinizde, “Gözümde büyüdüğüm kadar değilmiş” şeklinde bir düşünceye kapılırsınız. O dönem genç bir Türkolog olan bende, Şinasi TEKİN efsanesi değerinden en ufak bir şey kaybetmemişti. 16 Eylül 2004’te aramızdan ayrılan merhum Hocamız, eskilerin tabiriyle “mektepe adam”dı. Şahidim ki “Sizin en hayırlınız insanlara faydalı olanınızdır” hadis-i şerifinin sırrına nail olanlardandı. Ruhu şad olsun.

- **Prof. Dr. Şinasi TEKİN ile Yazışmalar:**

Prof. Dr. Şinasi TEKİN ile yazışmalarda ŞEN’in soruları özetlenerek, TEKİN’in cevapları ise aynen aktarılmıştır. TEKİN tarafından büyük harflerle yazılan (yazışmalarda tarafımızdan bold / siyah olarak gösterilen) ifadeler, zaman ve kişi ile sınırlı olmayıp Türklük bilimi alanında derinleşmeye çalışan bütün genç araştırmacılara yol gösterici ilkeler niteliktedir.

- **I. Yazışma:**

Soru:

Sayın Hocam,

“Göktürk, Uygur ve Karahanlı Metinlerine Göre Eski Türklerde Meslekler” olarak belirlemeyi düşündüğüm tez konum için sunduğum taslakla ilgili düşünceleriniz ve okumam gereken kaynaklar noktasındaki önerileriniz nelerdir?

Cevap (18 Kasım 2003 14.44):

Serkan Bey,

Hayırlı uğurlu olsun. Ben fazla bir şey söyleyecek durumda değilim bu planınız karşısında, çok güzel her bakımdan... Yalnız bir şey dikkatimi çekti: Sadece Uygurca, Köktürkçe ve Karahanlı metinlerine mi inhisar ettiriyorsunuz kaynaklarınızı? Bence bunlara şunu da ilave edin: Her dönemde Türklerin ilişki kurdukları bölgelerdeki halkların Türklerin meslekleri hakkında söylediklerine de bakın. Köktürklerin ve Uygurların ilişki kurdukları İranlılar ile Çinliler. İranlıların bu dönemden kalma fazla bir şeyleri yok maalesef; fakat Çin kaynaklarına bakılabilir -tabii Çince yoluyla değil de bizde ve batıda bu konuda yapılmış araştırmalar ve metin tercümeleri var-. Mesela bunların başında W. EBERHARD’ın “Çin’in Şimal Komşuları” adlı eseri gelir. Ayrıca Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi’nin muhtelif sayılarında bu konularda yazılar var... İslam dünyasına gelince bol malzeme var. Başta BARTHOLD olmak üzere Fuat KÖPRÜLÜ, Osman TURAN, İbrahim KAFESOĞLU taranabilir. Bakalım onlar ne diyor meslekler hakkında. Belki mesleğin Türkçe adını vermeyecek ama hiç

olmazsa kendi dillerinde “Selçuklularda (=Karahanlı) şu meslekler vardı” gibi tespitler bulabilirsin. Belki de hiç bulamazsınız. Ama hiç olmazsa “... Komşu kavimlerin Türkler hakkında bu konuda bir bilgileri olmadığını görebildiğim vesikalara göre tespit ettim” gibi bir hüküm verebilirsin...

Bütün bunlar iyi hoş da bu derlediğiniz malzemenin sonunda ne söyleyeceksiniz, onu merak ediyorum. Şöyle bir tasnif yapabilir misiniz?:

1. Halkın serbestçe icra edebildiği meslekler

2. Ancak devletin denetiminde ve insanların sadece devlet kapısında icra ettikleri meslekler. Mesela: Yazıcılık, yani arzuhâlcilik! Bunun genelde devlet kapısına inhisar ettiğini tahmin ediyoruz. Doğru mu? Bazı dönemler için doğru değil, yani yazıcılar cami avlularında da icra edebiliyorlar mesleklerini. Daha bunun gibi meseleler üzerinde de durursanız çok iyi olur. Sonra acaba Uygur döneminden Karahanlıya geçerken -zaman olarak değil, çünkü biliyorsunuz bu iki medeniyet yan yana eş zamanlı olarak mevcut olmuşlar; Kâşgar'ın doğusu ve batısı olarak- bu mesleklerde ne gibi değişimler oldu? Delice bir soru ama mesela kasaplık mesleğinin Uygurlarda bulunmuş olabileceğini sanmıyorum -dinî yasak dolayısıyla-. Daha bunun gibi şeyler üzerinde durursanız teziniz daha bir başka olur, tuzu biberi olur. Yani demek istiyorum ki: **Tezinizi bir malzeme yığını olmaktan kurtarın, malzemenizi konuşurun; bülbüller gibi şakısın malzemeniz. Bu da ancak çılgınca, delice sorular sorarak olur.**

Başarı dileklerle... Şinasi

• II. Yazışma:

Soru:

Sayın Hocam,

Değerlendirmeleriniz için çok teşekkür ederim. Tezin sonunda söyleyeceğim şeylerden bir tanesi Uygurların iyi Budist olmadıkları. İlginç ama Uygurlarda kasaplık karşılığında ‘etçi’ kelimesi kullanılıyor. Avcılıkla ilgili yedi sekiz kalem meslek geçiyor. Ancak bunlar ısrarla yapılmaması gereken işler arasında zikrediliyor. Yani bir alışkanlığın ortadan kaldırılmasına yönelik çaba söz konusu. Ayrıca Çin elçisi Yen Te'nin Uygur Seyahatnamesi'nde onların et yediği, atmacalarla kuş avladığı yazıyor. Bu ve buna benzer bilgiler beni başta belirttiğim sonuca ulaşmaya itti. Tez üzerinde yoğunlaştıkça değişik sonuçların ortaya çıkabileceğine inanıyorum. Tavsiyeleriniz için minnettarım. Acaba başka bir öneriniz var mıdır?

Saygı ve selamlarımla...

Cevap (19 Kasım 2003 16.26):

Serkan Bey,

Doğru ve gerçekten isabetli bulmuşsunuz. Tabii Uygur Budistleri arasında liberal olanlar da vardı. Ayrıca Uygur adı altında zikredilen kavimler topluluğunda muhtelif dinlere mensup insanlar da bulunuyordu. Kesinlikle Hristiyanlar ve Müslüman olanlar mevcuttu. Özellikle gidip gelen tüccarlar arasında çok Müslüman vardı ta başından beri -ki bunlar daha sonra kitleler hâlinde Kâşgar ve civarına yerleşip Karahanlı Türk yazı dilinin kuruluşunda başrolü oynayacaklar-. Bu yüzden çoğunluğu belki de Budist olan bir toplumda etçilik, kuşçuluk gibi mesleklerin yaygın olmuş olamayacağını belirtmekte fayda var. Kaynaklarda bunlar geçtikçe bunların bir nevi bidat telakki edildiğini ayrıntılı olarak zikretmek çok önemli - malzemeyi konuşturmak, öttürmek derken bu gibi şeyleri kastetmişim-.

Tekrar başarı dileklerimle... Şinasi

• **III. Yazışma:**

Soru:

Sayın Hocam,

Size daha evvel yazdığım gibi “Göktürk Uygur ve Karahanlı Metinlerine Göre Eski Türklerde Meslekler” konulu doktora tezime ilgileniyorum. Şu an Karahanlı metinlerini fişlemekteyim. İlk dönem Kuran Tercümelerinin bu dönemde yazıldığı ve Borovkov’un hazırladığı tefsirin, Yesevi’nin hikmetlerinin, Mukaddimetü’l-Edeb’in Karahanlıca’ya dahil edilmesi gerektiği görüşleri var. Bunlara ihtiyatla yaklaşanlar da mevcut. Sizce Divan, Kutadgu Bilig ve Atebetü’l-Hakayık’tan başka hangi metinleri Karahanlıca’yla ilgili tarama alanımın içine almalıyım? Görüşlerinizi esirgemezseniz sevinirim.

Saygı ve selamlarımla...

Cevap (18 Ocak 2004 18.40):

Sorduğunuz sorunun cevabı, ‘metin mukayesesinin sonucunda’ saklıdır. İlk yapacağınız şey, Karahanlıca olduğu kesin olan metinlerin temel dil yapısına bakın: Kutadgu Bilig -sonradan eklenmiş olan önsözler hariç tabii- ile Divan’ın dilini yan yana koyun bir uyum içinde olduğunu görürsünüz. Atebetü’l-Hakayık’tan itibaren değişmeler başlar -ama çok az bir değişme-... Yesevi ile Petersburg’daki anonim tefsir, kesinlikle Karahanlı sonrasında ortaya çıkan Harezmi Türkçesi olmalı. Kuran Tercümelerinden sanırım yalnız bir tanesi Karahanlıca’ya yakın. Ama o da geçiş döneminde -hâlbuki tarihi veriler hep ilk Kuran Tercümesinin Karahanlı döneminde yapıldığını vurgulamakta-... O zaman eldeki nüshalardaki

bu değişikliği nasıl izah edeceğiz? Bir kere eldeki nüshaların bazısında tarih yok, tarihli olanlar da oldukça muahhar (13-14. asırlar). Bu demektir ki müstensihler satır altı tercüme ile oynamışlardır. Bu oynama çok kolay; çünkü ortada tam bir cümle yok. Yani kelime kelime veya tamlama tamlama tercüme edilmiş. Müstensihler meydana boş bulunca kendi dilinde veya ağzında kullanılmayan veya az kullanılan kelimeyi değiştirebiliyor. Aynı şekilde gramer unsurlarında da oynama yapabiliyor rahatlıkla. Belki Karahanlıca'ya tarla alım satım senetlerinden tarihli olanları da katabilirsiniz -ama bunlardan bir şey çıkacağını sanmıyorum-. Hülasa olarak şunu diyeceğim ki: Türkoloji'de ileri sürülmüş iddiaların çoğu çelişkilidir; yani ulema beyinde ihtilaf vardır. Onun için tavsiyem şu olacaktır:

Söylenenlere hemen itibar etmeyin; her iddiayı şüphe ile karşılayın. Zamanınızın ve gücünüzün müsaadesi nispetinde verileri kendiniz kontrol edin; mukayeseler yapın; ondan sonra iddialardan birini benimseyin veya hiçbiri vardığınız sonuca uymuyorsa o zaman verilerinizin gösterdiği yönde kendi iddianızı öne sürün.

[Mesela; ben hâlâ bugün, Rus ulemasının hazırladığı meşhur Drevnetyurkski Slovar'ın dilbilim ve lügatbilim açısından mantığını anlamış değilim. İslami metinlerle Budist, Maniheist ve Köktürk metinlerinin dil malzemesi bu lügatte yan yana boy gösteriyorlar. Apayrı dünyaların, apayrı dünya görüşlerinin ifade biçimleri bir çuvalın içine hangi mantıkla sokulmuş anlayamıyorum -Dil sadece bir avuç ekten müteşekkil değil tabii, elbette -di/-ti geçmiş zaman ekini, hem Köktürkçe'de hem Uygurca'da hem de Çağatayca'da bulacaksınız. Ama dil sadece bu eklerle işlemiyor ki...-. Farklı dünyalardan gelmiş kelimeler, özel tabirler, kültürün gereği muhtelif yabancı dillerden alıntılar ortalıkta cirit atıyor. Karahanlı'nın Arapça'dan aldığı aşk, Maniheist Uygurun ağzındaki amrak kelimesiyle birlikte bir kitaba giriyor. Olacak şey değil! [**'Dil bir bütündür; bir avuç ekten ibaret değildir!'**]

Bugünlük söyleyeceklerim bu kadar.

Başarı dileklerle... Şinasi

• IV. Yazışma:

Soru:

Ekte gönderdiğim "Türkçenin Banyo Karşılığında Bilinen İlk Sözcüğü: Sukıngu" başlıklı makalem hakkında tavsiyeleriniz nelerdir?

Cevap (30 Mart 2004):

Serkan Bey,

Yazınızı zevkle okudum, çok beğendim. Yalnız SU ile kurduğunuz irtibatın çok büyük mahzurları var. Bunları tahmin ediyorsunuzdur. Zaten kısaca temas etmişsiniz. Belki bu mahzurlara şunu da ekleyebilirsiniz: Bugünkü kullanımlar şöyle biliyorsunuz: SU+YUN *sunun yerine (onun) SUY+U, onun *SU+SU yerine. Belki SU ile olan ilişkiyi dipnotunda mahzurlarıyla birlikte belirtmelisiniz. Hatta bir akl-ı evvelin SEVDA kelimesindeki -DA ekini bir morfem olarak telakki edip SEV- filinden getirmesine dahi işaret edebilirsiniz. Böyle spekülasyonların ne kadar tehlikeli olduğunu belirtmek bakımından.

Serkan Bey,

İstikakçılık bir oyundur, ama kuralları olan bir oyun. Biz oyuncular bu kurallara uymaz isek gülünç durumlara düşeriz, her şeyden önce kendimize karşı hesap vermeliyiz.

Kısacası azizim, SU ile ilgili paragrafı bu şekilde değiştirerek makalenizi bastırabilirsiniz. Benim tavsiyem bu.

Başarı dilekleriyle... Şinasi

• **V. Yazışma:**

Soru:

Ekte gönderdiğim “Eski Türkçede Gök ile Yerin Adlandırılışında Renklere Dayalı Deyim Aktarmalarından Yararlanma ve ‘Kara’ Sözcüğünün Kökeni Üzerine” başlıklı makalem hakkında tavsiyeleriniz nelerdir?

Cevap (18 Temmuz 2004 18.52):

Serkan Bey,

Önce ağabeyimin son anlarında bana ve ailemize göstermiş olduğunuz yakın ilgiden dolayı size ve Mehmet Bey’e candan teşekkür etmek isterim, sağ olun var olun. Oğlum İbrahim ve nişanlısı da hep sizlerden, sizlerin yakın ilgisinden bahsedip durdular. Sağ olun. Yazınızı beğendim. Eğer şimdi bastırmak istiyorsanız bir iki noktasını bir daha düşünün. O bir iki nokta şu:

1. Anlam ve fonksiyon aktarımı konusunda o kadar kuralcı davranmanıza gerek yok. Evet dediğiniz doğru, haklısınız. Anlam aktarımı belli bir düzen içinde olur. Ama bu dil işleminin her yerde aynı titizlikle yürütülmüş olması gerekli değildir. Bir de kitabelerde tengri kelimesinin anlamı sadece gökyüzü değildir. ‘Tanrı, Allah’ manasında da kullanılıyor

kitabelerde. Köl Tigin'in ölümü üzerine yas tutan Bilge Kağan'ın feryatları bölümünde 'Zamanı Tanrı belirler' diye bir cümle var.

2. Kök kelimesinin bence birinci anlamı renk değil, 'gökyüzü' olmalı. Ben bu kelimenin etimolojisini şöyle düşündüm ve bunu bir iki yerde yazdım da: *KÖ-K 'bağlanmış, çakılmış, sağlam', yani tepemizdeki gökyüzü (Bunun semantik paraleli Latince'de eski Roma'da var: Firmament 'gökyüzü' kelime manası 'sağlam bir şekilde çakılmış'). Yukarıdaki *KÖ- fiil kökü ise KÖL-E kelimesinde yaşıyor: 'ayağı bağlı'. Buradaki -L- ile yapılmış iştikakları çok: Anadolu'da yük hayvanı manasına GÖ-L-ÜK... Tabii Uygurcadaki KÖ-L-ÜN-GÜ 'araba' da. (Buradan kastedilen şey şudur: Vasitanın önündeki hayvan, boyunduruk, arabanın oku tekerlekleri vs. vs., yani bunların birbirine bağlanmasından meydana gelen şey: 'araba'). Yani renk olarak mavi, herhâlde daha sonra veya aynı anda ortaya çıkmış olmalı. Buna göre önce gökyüzü vardı; 'mavi' ondan çıktı. Mantık da bunu gerektiriyor. Bu noktada bir şeyi daima göz önünde bulundurunuz: Uygurca ile Köktürkçe iç içedir, aynı zamandadır. Aralarındaki bütün fark medeniyet türünün farklılığıdır. Bu farklılık kelime hazinesine yansıyor, o kadar... Yani önce Köktürkçe var idi, sonra Uygurca çıktı, böyle bir şey yok. Eğer bu hususa dikkat etmez iseniz kolaylıkla yanlış hükümler verebilirsiniz.

3. Bir adım daha atıp 'kök', 'köken' kelimelerini de buraya bağlayabilir miyiz? Elbette bağlayabiliriz. Tepemizdeki kubbeyi Hak Teala yıldız adını verdiği çivilerle çakmış 'sağlamlaştırmış', başımıza düşmesin diye. Bitkileri de aynı düşünceyle yerinden oynamasınlar diye yere çakmış. Bostan yeryüzünde tutunarak yürüsün diye ona da KÖKEN demiş. İşin bu yönü karikatür, ama bu karikatürün arkasında bir Türkolojik gerçek yatıyor değil mi? Bir düşünün.

Başarı dileklerimle... Şinasi